

Välineiden välissä

Kirja-arvio. Lily Díaz, Magda Dragu ja Leena Eilittä (toim.), Adaptation and Convergence of Media. 'High' Culture Intermediality versus Popular Culture Intermediality. Aalto ARTS Books, Espoo, 2018, 236 sivua.

Lily Díazin, Magda Dragun ja Leena Eilittän toimittama kokoelma perustuu marraskuussa 2016 Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen oppiaineen ja Aalto-yliopiston Median laitoksen yhdessä järjestämän kongressin esitelmiin. Kokonaisuus yhdistää intermediaalisuutta koskevat kysymykset ns. korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin välisiin suhteisiin ja välityksiin. Johdannossaan Magda Dragu tosin kyseenalaistaa perinteisen jaon 'korkeaan' ja 'matalaan' kulttuuriin. Sen sijaan hän puhuu virallisesta ja populaarista kulttuurista. Kirjan artikkelit onkin jaettu tämän luokittelun mukaisesti: 'korkeaan' ja populaariin kulttuuriin. Dragu toteaa kuitenkin, että artikkeleissa tarkasteltu multimediaalisuus on omiaan helpottamaan siirtymisiä ja kommunikaatiota näiden kahden kulttuurin välillä. Teoksen artikkelit ovat pääosin yksittäisiä teoksia tai taiteilijoita käsitteleviä tapausselostuksia.

RAJANYLITYKSIÄ JA UUSIA RAJANVETOJA

Ken Friedman ja Lily Díaz paljastavat inter- ja multimediaalisuuden historiaa käsittelevässä artikkelissaan kiinnostavan seikan termin alkuperästä. Jäljet johtavat luonnollisesti avantgardeliikkeisiin. Termiä 'intermedia' käytti ensimmäisenä taiteen yhteydessä ilmeisesti Fluxus-liikkeen piirissä toimiva Dick Higgins. Tämäkin tukee edellä mainittua ajatusta multimediaalisuuden yhteydestä muihinkin rajojen ylityksiin kuin taiteiden välisiin. Avantgardeliikkeillehän oli leimallista muuan muassa taiteen ja muun elämän sekä virallisen ja populaarin rajojen ylittäminen tai kyseenalaistaminen (vaikka tässä 'korkea' ja 'matala' olisivat kenties sittenkin osuvampia ilmaisuja, sillä avantgardeliikkeet harvoin olivat virallisia – tai populaarejakaan).

Multimediaalisuus on luonnollisestikin ilmiönä termiä vanhempi, sillä eri taiteenlajejahan yhdisteltiin jo keskiajalla ja esimerkiksi ooppera on multimediaa, jos mikään. Friedman ja Díaz muistuttavatkin siitä, että kaventunut käsitys multimediaalisuudesta, joka liittyy sen moderniin teknologiaan, toimii multimediaalisuutta

ja sen mahdollisuuksia rajoittavana tekijänä (s. 42). He kiinnittävät huomiota myös multimediaalisten muotojen vakiintumiseen omiksi taidemuodoikseen ja korostavat aiheellisesti, että todellinen intermediaalisuus ei synny vain eri medioiden mekaanisesta yhdistämisestä, samanaikaisuudesta, vaan niiden muodostamasta organisisesta kokonaisuudesta, joka voi vakiintua omaksi taidemuodokseen – kuten esimerkiksi juuri oopperan kohdalla on tapahtunut.

TEKSTIEN, SÄVELTEN JA KUVIEN KUDELMIÄ

Kuten aiheen perusteella voi odottaakin, teos sisältää artikkeleita useammalta taiteen alalta. Bianca Thiem–Mahdavi kuvaa artikkelissaan, miten Fitzgeraldin *The Great Gatsby* elokuvaversio ajankohtaistaa romaanin ja sen teeman, ”amerikkalaisen unelman”. Hän analysoi myös, miten elokuvasovitus sulkee sisäänsä romaanin mediumin yhdeksi elokuvan elementiksi kuvaamalla romaanin kirjoittamista ja lainaamalla sitä. Hanna E. Psychas puolestaan käsittelee käsityön ja taiteen suhdetta lähtökohtana tekstin ja tekstiilin väliset metaforiset ja etymologiset suhteet. Esimerkkiaineistona toimii *Kalevala*, jossa käsityötaidoilla (*craft*) on merkittävä osa. *Kalevala* toimii myös hyvänä esimerkkinä populaarin kansanperinteen ja korkean taiteen risteämisestä.

Teos sisältää kaksi musiikkiin liittyvää artikkelia. Jonas Mirbeth käsittelee artikkelissaan John Cagen James Joycen tekstiin pohjautuvaa teosta *Muoyce*. Mirbeth kritisoi Suzette Henken käsitystä teoksen äänellisyydestä ja esittää oman, lukijalle haasteellisen ja raskaasti ranskalaisilla teorioilla ladatun näkemyksensä, joka pyrkii tarkastelemaan teosta pikemminkin kirjoitettuna tekstinä. Lukijan tehtäväksi jää Cagen teokseen tutustuminen ja sen analysoiminen näiden vihjeiden perusteella. Toisessa musiikkia käsittelevässä Magda Dragun artikkelissa esitelty teoria sen sijaan yhdistyy konkreettisiin teosanalyysiin. Dragu analysoi medium-spesifien ja medium-epäspesifien muotojen intermediaalisia adaptaatioita esimerkkinään Wassily Kandinskyn teokset *Fuge in rot* (1921) ja *Kleine Welten* (1922). (Oudosti vain *Kleine Welten* on kuvitettu kirjassa, vaikka *Fuge in rot*’in kuvitus olisi ollut erityisen tarpeen.) Medium-spesifejä tekniikoita ovat sellaiset kuin variaatio ja kollaasi, joissa katsojan tai lukijan ei tarvitse olla tietoinen alkuperäisestä mediasta ymmärtääkseen käytetyn tekniikan. Fuugan kohdallahan näin ei ole, vaan se on medium-spesifi. Kleen teosten analyysien ohella Dragu esittelee erilaisia yrityksiä esittää musiikkia graafisesti, joita hän käyttää Kleen punaisen fuugan analyysissa.

Musiikista siirrytään elokuvaan. Alejandro Pedregalin artikkeli esittelee Adam McKayn elokuvasovitusta *The Big Short* (2015) Michael Lewisin vuosien 2007 ja 2008 talouskriisiä käsittelevästä teoksesta. Kiinnostavaa tässä elokuvasovituksessa

on se, ettei kyse ole fiktiosta vaan tietokirjasta. Pedregal analysoi elokuvassa käytettyjä kerronnallisia tekniikoita verraten niitä kirjan kerrontaan. Samalla hän erittelee kirjan ja elokuvaversioiden erilaisia analyyseja talouskriisin syistä sekä osoittaa, kuinka McKay käyttää elokuvan dramaattisia kerrontateknisiä mekanismeja tuodakseen esiin kirjaa radikaalimman kapitalismikriittisen tulkin tapahtumista. Jouko Aaltonen puolestaan analysoi artikkelissaan dokumenttielokuvista tehtyjä fiktiivisiä adaptaatioita. Erityisen mielenkiintoista on kahden perhe-elämää kuvaavan dokumentin, *Cinema Verite* (2011) ja *Grey Gardens* (2009), fiktiivisten versioiden analyysi ja vertailu. Yhteistä näille fiktiivisille versioille on se, että alkuperäisten dokumenttien surullisen tai avoimen lopun omaavat tarinat päättyvät niissä onnellisemmin. Fiktioelokuvien suhde alkuperäisten dokumenttielokuvien herättämiin eettisiin ongelmiin osoittautuu kuitenkin hyvin erilaiseksi. Samalla artikkeli nostaa esiin fiktiivisten versioiden dokumentteihin tuoman reflektiivisen näkökulman, jota nämä ”representaation representaatiot” hyödyntävät kukin omalla tavallaan.

SEIKKAILUJA JA LEIKKEJÄ RAJAVYÖHYKKEILLÄ

Anna Boswellin artikkeli esittelee kolme kiinnostavaa taideprojektia, joiden yhteinen tekijä on ehkä enemmänkin konvergenssi laajasti tulkittuna kuin inter- tai multimediaalisuus. Boswell esittelee kolme ekologiaan kytkeytyvää teoskokonaisuutta: Chris Jordanin valokuvia, Patricia Piccininin veistoksia ja Isabella Rossellinin biodiversiteettiä valaisevia opetusvideoita. Boswellia kiinnostaa erityisesti perinteisten laji- ja muiden kategorioiden yhdistely ja sekoittaminen ekologisessa kontekstissa. Piccininin töiden kohdalla Boswell ottaa kantaa myös lajien suojeluprojekteihin kyseenalaistamalla lajien erillisyyden pohjautuvan ajattelun vanhanaikaisena viitaten ”post-spesistiseen” tulevaisuuteen, jonka tarkempi sisältö jää lukijan mielikuvituksen varaan. David Havas esittelee kirjailija Jaroslav Havasin *Nopeat nuolet* -nimisen kuvitetun nuortenkirjasarjan ja sen lukijakerhon eskapistisia, kapinallisia ja utopistia piirteitä kommunistisessa Tšekkoslovakiassa. Tästä asetelmasta Havas rakentaa kiinnostavan sillan tšekkoslovakialaisen surrealistieja lähellä olevan avantgardetaiteilijan Karel Teigen teorioihin positiivisesta eskapismista, arkielämän poeettisesta luomisesta, päätyen aktiivisen eskapismien käsitteeseen.

Katriina Heljakka ja Pirita Ihamäki tarkastelevat Porissa toteutettua geokätköilyä hyödyntävää taideprojektia *Sigfried-Secrets* esimerkkinä medioiden konvergenssista. Erityisesti kirjoittajat tuovat esiin sen, ettei digitaalisten medioiden tarvitse välttämättä korvata muita medioita, vaan niitä voidaan myös yhdistää näihin. Heljakan ja Ihamäen kuvaus tästä ”pelillistetystä” taide-elämyksestä tai taiteellistetusta pelielämyksestä on sen verran herkullisesti kuvailtu ja kudottu teoria-apparaattiin,

että lukijaa alkaa helposti harmittaa, ettei ole sattunut paikalle, kun peli on ollut käynnissä. Kirsi Manninen puolestaan esittelee artikkelissaan digitaalisen puvuston luonnostelun suomia mahdollisuuksia. Teoksen päätteeksi palataan teoreettisempiin näkyymiin. Lily Díaz tarkastelee niin sanottujen uusien (usein digitaalisten) medioiden suhdetta intermediaalisuuteen; tässäkin artikkelissa abstrakti teoria saa seurakseen konkreettisia tapausesimerkkejä.

Teoksessa on eroteltu multi- ja intermediaalisuus toisistaan, joskin loppujen lopuksi lukija saattaa jäädä kirjan luettuaan hedelmälliseen hämmennyksen tilaan näiden eroista. Teoksen pääasiallinen ansio ei kuitenkaan niinkään piile multi- tai intermediaalisuuden teoreettisessa määrittelyssä vaan siinä, että se esittelee lukijalle joukon kiinnostavia teemaan liittyviä taideprojekteja, jotka yhdessä valaisevat eri medioiden konvergenssiin sisältyviä mahdollisuuksia. Kuten edellä on todettu, multi- ja intermediaalisuudessa ei sinänsä ole mitään kovin uutta, mutta taidemuotojen lisääntynyt moninaisuus on samalla luonut sille eksponentiaalisesti lisää mahdollisuuksia. Kirjassa analysoidut konkreettiset esimerkit elävöittävät ja tasapainottavat kirjan muuten paikoin raskaslukuista ja vaikeatajuista teoreettista poljentoa. Teos on myös runsaasti kuvitettu, mikä onkin usein välttämätöntä, jotta lukija saisi hyvän kuvan esitellyistä teoksista.

Kirjan graafinen suunnittelija Safa Hovinen on onnistunut rakentamaan runsaslukuisten fonttien kakofoniasta polyfonisen esteettisen kokonaisuuden. Kirjan kunnollisen kovakantisen lankasidoksen kruunaavat häikäisevän punaiset peilipaperit.